

MAFFIA INSIDE

FEDERICO VARESE

**DE ÉCHTE WERELD
VAN GEORGANISEERDE
MISDAAD**

MISDAAD

INLEIDING

Op een novemberochtend in 2016 sta ik bij een goed onderhouden graf op een uitgestrekte, besneeuwde Russische begraafplaats. Het monument is niet bepaald een van de indrukwekkendste hier, maar de levensgrote beeltenis van Nikolai Zykov staart me desalniettemin ernstig aan. Zijn standbeeld is uit duur, donker marmer gehouwen, en de ruimte eromheen omvat onder meer een minuscuul tafeltje, een eenvoudig wit Russisch-orthodox kruis en een bloemenvaas. Enkele van zijn overleden collega's lagen niet ver bij hem vandaan. Ik had Zykov voor het laatst ontmoet halverwege de jaren negentig van de vorige eeuw, en tot nu toe was ik niet meer terug geweest in de plaats waar hij aan het hoofd van de plaatselijke maffia had gestaan: de stad Perm, die iets ten westen van de Oeral ligt. Hoewel ik over mijn tijd in Rusland – ik was daar in de jaren negentig – veel heb geschreven, heb ik het nooit passend gevonden om bij onze ontmoetingen stil te blijven staan. Maar in dit boek wordt Zykov weer tot leven gebracht. Hij behoorde tot een geheime criminele broederschap die in de Europese onderwereld een invloedrijke rol is gaan spelen. De leden ervan lopen met indrukwekkende tatoeages rond, houden zich aan een geheime erecode en zijn in de meeste Europese landen actief. In *Maffia inside* komen we exotische individuen tegen die afkomstig zijn uit Sicilië, Hongkong en Japan, om vervolgens door te reizen naar Macau, Myanmar en Dubai, en weer terug naar Griekenland, om ten slotte de Atlantische Oceaan over te steken om te ontdekken hoe de woestenij er daar vandaag de dag bij ligt. Maar gaat u er alstublieft geen moment vanuit dat een maffioso per definitie een Mister Big is die ergens ver weg woont. Hij kan zich ook tussen ons in genesteld hebben, net zo gemakkelijk in een Engelse voorstad als in Palermo. Laten we eens naar één enkel voorbeeld kijken.

Recentelijk werd in de Engelse stad Salford, dat onderdeel uitmaakt van Greater Manchester, een man aangevallen met een kapmes, terwijl bij iemand anders een handgranaat naar het huis werd gegooid. Een negenjarig jongetje werd doodgeschoten toen hij de voordeur opendeed van het huis waarin hij woonde: de moordenaar was op zoek naar zijn vader. In deze stad met 234.000 inwoners leven dertig kinderen in het besef, en met de angst, dat ze weleens vermoord zouden kunnen worden; er bestaan daar vijftientig groepen die tot de georganiseerde misdaad gerekend kunnen worden, en in een periode van twaalf maanden hebben zich daar negentien schietpartijen voorgedaan. 'De politie heeft hier op straat niets in te brengen,' zei een bendelid in 2016 tegen de BBC.

Stelt u zich eens voor dat u in december 2011 op tweede kerstdag als fan aanwezig was bij de thuiswedstrijd van Manchester United tegen Wigan Athletic. Mocht dat het geval zijn geweest, dan herinnert u zich wellicht dat Manchester United Wigan verpletterde met 5-0. Maar toch gebeurde er ook buiten het veld nog iets opmerkelijks. Professioneel gekleed 'personeel' gaf fans aanwijzingen waar ze in de buurt van het Old Trafford-voetbalstation konden parkeren. Duizenden mensen vonden gemakkelijk een parkeerplaats, voor vijf pond. Een koopje. Uitgestrekte braakliggende terreinen, auto-showrooms en lege parkeerterreinen die bij grote kantoren hoorden werden het hele seizoen door tijdens de thuiswedstrijden van Manchester United als parkeerplaatsen voor de toeschouwers gebruikt. Het addertje onder het gras was dat al die parkeerwachters voor de plaatselijke georganiseerde misdaad werkten, waarbij op illegale wijze gebruik werd gemaakt van de openbare ruimte. Af en toe ontstonden er felle confrontaties over wie er zeggenschap over de beste plekken had. Op tweede kerstdag 2011 was de politie in groten getale aanwezig en werden er dertien mensen gearresteerd, qua leeftijd variërend van vijftien tot vijftig jaar oud. De autoriteiten probeerden een einde te maken aan een handel waarin elk jaar miljoenen ponden omgingen.

Old Trafford grenst aan Salford en is slechts drie kilometer van het centrum van Manchester verwijderd. The Hacienda, in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw de meest iconische nacht-

club van heel Europa, introduceerde acid house en rave. New Order, de band die ontstond na het uit elkaar gaan van Joy Division, trad er regelmatig op. De toegang tot de club werd beheerd door een zekere Damien Noonan, iemand uit de buurt en telg van een gevreesde vooraanstaande criminele familie die in Salford zijn basis had. Er ging zo'n dreiging van deze familie uit dat de politie, als er eens iemand van hen aan de kant van de weg werd gezet, deze persoon liet doorrijden, wat ze ook uitgespookt hadden. Damien slaagde er in een zekere mate van orde in The Hacienda te handhaven. Bendeleden mochten naar binnen, maar elke groepering moest wel in zijn eigen hoekje gaan zitten om te voorkomen dat er bloederige vechtpartijen zouden ontstaan. Ze mochten drinken tegen kostprijs, zodat ze de drank niet onmiddellijk achterover zouden drukken en het personeel een beetje met rust lieten. Peter Hook, een van de oprichters van Joy Division en mede-eigenaar van The Hacienda, herinnert zich nog dat ruimte bieden aan gangsters nog wat extra voordelen met zich meebracht: sommige personeelsleden maakten liever gebruik van door bendeleden verstrekte renteloze leningen dan dat ze naar een reguliere bank gingen. En contacten onderhouden met een machtige bende zorgde ook voor prestige. 'Onze uitsmijters waren zo sterk en zo verdomde gewelddadig dat het, waar we ook heen gingen, een zeker cachet gaf als je met ze omging,' schrijft Peter Hook in zijn boek over The Hacienda. Maar het toegangsbeleid tot de clubs in handen te leggen van gangsters, bracht ook nadelen met zich mee: ze controleerden de toestroom van drugs naar de zaak en de uitsmijters raakten betrokken bij ben-deoorlogen, waardoor er voor datgene wat er de vorige avond was gebeurd weer wraak genomen moest worden om te voorkomen dat er gezichtsverlies werd geleden. De nachtclub waar veel van ons van hielden en graag gebruik van maakten, was medeverantwoordelijk voor buitensporige gewelddadigheid.

Er zijn nu bijna twintig jaar verstreken en de meeste lezers zullen denken dat de wilde dagen van The Hacienda achter ons liggen. Per slot van rekening heeft de club in juni 1997 haar deuren gesloten. Aan Salford Quays zijn nu onderdelen van de BBC en ITV gehuisvest, en de buurt is een heel stuk opgeknapt. En toch kwam er, terwijl ik

bezig was met het schrijven van dit boek, op 26 juli 2015 een eind aan het leven van een van de invloedrijkste gangsters uit Salford, door middel van een uiterst zorgvuldig voorbereide moordaanslag. Paul Massey werd doodgeschoten voor zijn huis in Salford toen hij uit zijn zilverkleurige BMW stapte. Kort na zijn dood schortte ik het schrijven van dit boek een tijdje op en reisde ik naar Salford af, waar ik Don Brown ontmoette, een politiemans die daar al vanaf 1983 actief is.

Ik heb Massey drie keer gearresteerd. De eerste keer was hij zeventien. Hij was een klein mannetje; het aanzien nauwelijks waard, maar hij bezat het lef om de klus waarvoor hij zich gesteld zag af te maken. Hij heeft in het bijzijn van een BBC-ploeg die bezig was een reportage over hem te maken weleens een man neergestoken. En voor die misdaad heeft hij ook daadwerkelijk gezeten.

In dit wereldje is geweld een belangrijk bestanddeel. Zowel Massey als maffiosi moeten in staat zijn een sceptisch publiek ervan te overtuigen dat zij datgene hebben wat ervoor nodig is om de trekker over te halen. Als ze die reputatie eenmaal hebben, zullen de mensen geneigd zijn sneller aan hun wensen gehoor te geven; het gevolg daarvan is dat de maffiosi bij hun dagelijkse beslommeringen minder geweld hoeven te gebruiken.

Deze mensen kopen niet zomaar illegale goederen in om ze vervolgens weer door te verkopen. Ze organiseren complete markten. Ze hebben de controle over openbare ruimten. In plaats van op de hoek van de straat in verdovende middelen te handelen, willen deze lieden de controle over wie er toestemming heeft dat wél te doen. Binnen de kortste keren breiden ze hun duistere praktijken op één specifiek gebied uit tot meerdere elementen van de lokale economie – van drugs tot prostitutie; van kleine winkeltjes tot taxichauffeurs en kapsalons; van parkeerterreinen en verzorgingshuizen tot bouwbedrijven – totdat ze het in complete sectoren voor het zeggen hebben. Ze doen zich voor als democratisch geleide bestuursinstellingen, die uiteindelijk de strijd aangaan met de legitieme staat. De zakelijke belangen van Massey gingen veel verder dan de handel in

verdoevende middelen. Hij zette een bedrijf op dat officieel ‘Personal Management Security’ heette, afgekort tot ‘pms’. Iedereen wist dat pms stond voor ‘Paul Massey Security’. Binnen een paar jaar wist dit bedrijf in Salford, Manchester en de directe omgeving lucratieve contracten te verwerven. Tot de klanten van dit bedrijf behoorde onder andere Metrolink, het trambedrijf van Manchester, en het constructiebedrijf dat in Manchester het nieuwe hoofdbureau van politie bouwde (beide overeenkomsten werden na een golf van publieke verontwaardiging ontbonden). ‘Deze beveiligingsfirma’s zijn in feite bedrijven die in ruil voor bescherming alleen maar afpersen,’ zegt Don Brown. Zelfs Massey, in alle opzichten een onbelangrijke crimineel, had grote belangen binnen de legitieme wereld.

De uitgebreide begrafenis van Paul Massey in Salford op 28 augustus 2015. Op de lijkoets is in bloemen de tekst ‘Salford Legend’ aangebracht, terwijl over de vier paarden die de koets trekken de vlag van de voetbalclub Manchester United is gedrapeerd.

Lieden als Massey en de mensen die we in dit boek zullen tegenkomen maken deel uit van een gemeenschap. Massey groeide op tussen mensen die geen enkel vertrouwen hadden in de politie en

andere overheidsinstellingen. De rellen die in 1992 in Salford plaatsvonden waren in feite een aanval op de politie en de brandweer, acties die een week lang duurden. De namen van de mensen die informatie aan de autoriteiten doorgaven werden in het winkelcentrum met een spuitbus op de muren gekalkt. Vier jaar geleden werd in het bijzijn van dertig mensen in een plaatselijke pub iemand doodgeschoten. Direct daarna richtte de moordenaar zijn wapen op de aanwezigen en waarschuwde hij ze nadrukkelijk hun mond te houden. Net als bij soortgelijke incidenten bleken de opnamen van de beveiligingscamera's spoorloos verdwenen. Niemand was bereid om als getuige op te treden. In plaats van omerta, de Siciliaanse geheimhoudingsplicht, noemt de politie het 'een muur van stilte'. Maar het is precies hetzelfde. De voormalige Chief Crown Prosecutor voor Greater Manchester, een functie die te vergelijken is met die van hoofdofficier van justitie, sloot in 2016 een interview met de BBC af met de woorden: 'De indruk zal bestaan dat sommige mensen boven de wet staan [...] sommige individuen zullen het gevoel hebben dat ze ongestraft een moord kunnen plegen.' Hij gaf toe dat er 'te weinig vertrouwen in de politie is'.

In de loop van de tijd neemt het gangsterrecht het over van de officiële rechtshandhaving. Voor de moord op Massey is niemand gearresteerd, maar een tijdje later is een 33-jarige man doodgeschoten door een schutter die vanaf een motorfiets het vuur op hem opende; zo'n moord is kenmerkend voor een afrekening binnen de Salfordse onderwereld. Het gerucht doet de ronde dat het slachtoffer betrokken was bij de moord op Massey. Het informele rechtshandavingssysteem in Salford bepaalt bijvoorbeeld ook welke financiële schadevergoeding een joyrider moet betalen als hij een voorbijganger scheidt. Leden van de 'Salford Firm' – ook bekend als 'de Firma' (twee namen waaronder de bende van Massey bekendstond) – zijn personen die bekleed zijn met alternatief gezag, die overtreders hun eigen snelrecht opleggen. De volgende stap is dat de gangster zelf een leidende figuur binnen de gemeenschap wordt. In 2015 meldde *The Guardian* het gerucht dat Massey na ernstige gewelddadige incidenten in de stad, waaronder aanvallen met een handgranaat en een hakmes, door de politie zou zijn gevraagd om als bemiddelaar op te

treden.* Hij fungeerde ook als bemiddelaar bij verscheidene conflicten tussen bendes in verschillende delen van het Verenigd Koninkrijk. Om zijn rol als leider van de lokale gemeenschap te versterken stelde hij zich zelfs kandidaat voor de functie van burgemeester van Salford, waarbij hij op de zevende plaats eindigde. Als het electorale systeem anders was geweest – evenredige vertegenwoordiging bijvoorbeeld – zou hij in de gemeenteraad zijn gekozen, samen met enkele van zijn bondgenoten.

Deze mensen handelen ten koste van de gemeenschap waarin ze leven, en toch worden ze op een gegeven moment als een plaatselijke autoriteit beschouwd, figuren die gerespecteerd dienen te worden, maar dan nagenoeg alleen op basis van angst. Aangezien ze opereren in situaties waarin ook officiële bestuursinstellingen actief zijn, proberen bendeleden en maffiosi het democratisch proces te beïnvloeden door hun eigen kandidaten te steunen of desnoods zichzelf kandidaat te stellen. Sommige leden van de gemeenschap putten voordeel uit de aanwezigheid van de georganiseerde misdaad, maar ze vormen een minderheid. Jammer genoeg hebben de mensen vaak minder vertrouwen in het wettig gezag dan in plaatselijke gangsters. Maffia's zijn dan ook rudimentaire staatachtige structuren die, als ze de kans krijgen om voort te bestaan en te gedijen, op een gegeven moment de legitieme instellingen zullen gaan vervangen.

Op sommige belangrijke gebieden verschillen de maffia's die in dit boek worden behandeld – de Siciliaanse Cosa Nostra, de Italiaans-Amerikaanse maffia, de Russische maffia, de Japanse Yakuza en de triades uit Hongkong – nogal van Massey en zijn soortgenoten. Terwijl bendes de neiging hebben als onafhankelijke organisaties op te treden, doen maffia's grote moeite om gedragsnormen te ontwikkelen die gedeeld worden door meerdere families, en ze hebben dan ook veel gemeen, waardoor ze zich onderscheiden van andere vormen van georganiseerde misdaad. Ze ontstonden allemaal in turbulente tijden, toen de mensen nauwelijks nog vertrouwen hadden in de overheid, die niet in staat bleek om de economie (zowel de legale als de illegale) fatsoenlijk aan te sturen; ze hanteren

---

* Bij zijn leven heeft Massey deze geruchten altijd ontkend.

gedenkwaardige inwijdingsceremoniën en zijn geneigd identieke hiërarchische structuren en interne regels te hanteren, waaronder regels met betrekking tot het seks- en familieleven; en ze zijn allemaal actief op dezelfde belangrijke legale en illegale markten, zoals de bouw, overheidsopdrachten, drugs en prostitutie. Een maffia is in feite een verzameling 'gangs' die een bepaald territorium controleren en dezelfde gedragsregels onderschrijven. De kans bestaat dat ze onderling strijd leveren, maar ze behoren tot dezelfde structuur. Maar boven alles bestaan ze al een hele tijd, veel langer dan bendes.

Wie zijn de maffiosi? De neiging bestaat om ze te omschrijven als supermensen, als demonische psychopaten die leiding geven aan Spectre-achtige organisaties die zo uit een Bondfilm afkomstig lijken. Dat is niet de indruk die ik kreeg na mijn beperkte ontmoetingen met mensen uit dit milieu. Aan mij wordt vaak gevraagd of ik bang was toen ik ze ontmoette, en waarom ze met mij zouden willen praten. Ik denk dat mensen die aan de verkeerde kant van de wet leven een zeer menselijk verlangen met ons gemeen hebben, namelijk om te communiceren, om over zichzelf te praten, om hun daden te rechtvaardigen. En inderdaad, het is niet zo moeilijk om te zien hoe een andere loop der gebeurtenissen, een ander uitgangspunt of persoonlijke keuze tot gevolg had kunnen hebben dat ze een heel ander leven waren gaan leiden.

Zulke mensen hebben toegang tot geweld, maar het is niet zo dat ze in het voorbijgaan iedereen die ze tegen het lijf lopen vermoorden. Mijn beste bescherming was om een serieus gesprek met hen te voeren en naast het diepe verlangen om ze te begrijpen verder geen verborgen motieven te hebben. Ik wilde weten hoe ze naar de wereld keken, wat ze vonden van hun leven en of ze dat de moeite waard vonden. Ik leverde mezelf aan hen uit en zij durfden de uitdaging aan te gaan. Ik speelde de heilige gek, een academische versie van de altijd optimistische Pollyanna, en werd een nietige waarnemer van een complete wereld.

Als je dit soort interviews afneemt, dien je wel een aantal basisregels in acht te nemen. Ik heb nooit naar specifieke details gevraagd, zoals 'wie heeft wie vermoord?', zoals een onderzoeksjournalist of een politiemann zou hebben gedaan. En als je wilt dat een interview

resultaat oplevert, moet je geen weerzin tonen of blijk geven van een morele superioriteit. Om het begrip angst zo veel mogelijk te beperken, dienen de vragen te gaan over 'mensen die in dezelfde branche werkzaam zijn', en geen betrekking te hebben op de geïnterviewde. In mijn geval bleek dat een succesvolle strategie. Na een paar algemene opmerkingen refereert de geïnterviewde gewoonlijk aan een specifieke zaak, en dat kan een zaak zijn waarbij hij of zij direct betrokken is geweest, of van iemand die hij of zij kent. Ik gebruikte zelden opnameapparatuur. Ik heb gemerkt dat de mensen die ik interview dat toch wat minder prettig vinden, met als gevolg dat ze ontwijkende antwoorden gaan geven. Ik geef de voorkeur aan het maken van aantekeningen: op die manier wordt de geïnterviewde regelmatig aan het doel van de bijeenkomst herinnerd (namelijk het schrijven van een gedegen onderzoeksartikel dat op een later tijdstip naar buiten zal worden gebracht), terwijl het tegelijkertijd de kans verkleint dat de informatie door de interviewer misbruikt zal worden.

Maffia inside is niet alleen op door mij afgenomen interviews gebaseerd. Integendeel. Een significant deel van de bronnen wordt gevormd door gerechtelijk bewijsmateriaal, biografische gegevens en gesprekken die door de politie tijdens hun onderzoek zijn vastgelegd. Ik heb het feit dat dit materiaal is verzameld met een heel ander doel voor ogen dan het mijne geen moment uit het oog verloren. Toch zou het zonder meer dwaas zijn geweest als ik die enorme rijkdom aan informatie had genegeerd. Als je rechtbankdossiers doorspint vind je onschatbare inzichten in het leven van de mensen over wie ik schrijf. Door de politie onderschepte gesprekken waarvan de betrokkenen geen flauw idee hadden dat ze werden afgeluisterd, stellen ons in staat om als een vlieg op de muur een blik te werpen op zowel de hogere echelons van een misdaadgroep als de ontwikkelingen op straatniveau, en van alles te ontdekken over het dagelijks leven en hun werkzaamheden. Geen enkele etnograaf krijgt ooit toegang tot zo'n enorme hoeveelheid informatie. Ik heb ook gebruikgemaakt van artikelen van onderzoeksjournalisten en gepubliceerde bekentenissen. Indachtig de beperkingen die elke soort gegevens nu eenmaal heeft, heb ik geprobeerd een verhaal sa-

men te stellen dat aannemelijk is en consistent met de meeste bronnen. Het is aan de lezer om te beoordelen of ik daar al dan niet in ben geslaagd.

Met dit boek wil ik de menselijke kant van criminele samenzweringen belichten. Het beschrijft de maffiosi als mensen die geenszins slimmer zijn dan wij, mensen die geregeld fouten maken en af en toe worden opgelicht, en meestal achter de tralies eindigen of worden vermoord. Gebruikmakend van de structuur van een gewoon leven, beschrijf ik de complexe uitdagingen waarmee de maffiosi bij het runnen van hun organisaties te maken krijgen. Net als wij worden maffiosi geboren en groeien ze op, ze trouwen wellicht, vinden een baan of leiden een bedrijf, sparen en investeren geld, stappen in de politiek, worden ziek en gaan uiteindelijk dood. De kern van dit boek wordt gevormd door acht elementen: geboorte, werk, management, geld, liefde, zelfbeeld, politiek en dood. Elk hoofdstuk begint met een verhaal dat diepgaand wordt beschreven. Vervolgens concentreer ik me op wat we van die verhalen kunnen leren.

In 'Geboorte' is de hoofdpersoon Nikolai Zykov, de Russische maffiabaas. Net als Massey in Salford perste Zykov in ruil voor bescherming bedrijven en mensen af, terwijl hij zichzelf tegelijkertijd als leider van een lokale gemeenschap probeerde op te werpen. Hij behoorde tot een geheime broederschap die binnen het Sovjet-Russische gevangenisstelsel was ontstaan en die een ideologie voorstond die gekant was tegen alles waarvoor de Sovjetstaat stond. De broederschap kende ook een toetredingsritueel – het toekomstige lid diende een proces van wedergeboorte te ondergaan – dat erg veel lijkt op die van andere maffia's (maar afwezig is bij de bendes in Salford). Na de ineenstorting van de Sovjet-Unie werd deze broederschap een belangrijke speler in de criminele onderwereld van verscheidene landen, die zich ten doel had gesteld om, net als andere maffia's, bepaalde markten en territoria te controleren.

In 'Werk' concentreer ik me op Antonino Rotolo, de bebrilde baas van de maffiafamilie Pagliarelli uit Palermo. Op basis van een zeer groot aantal door de politie onderschepte telefoongesprekken reconstrueer ik hoe hij bij hem in de buurt bedrijven en mensen afperste en hoe zijn plaatsvervanger het brein was, dankzij een samen-

werkingsverband met de Italiaans-Amerikaanse maffia, achter de terugkeer van de Cosa Nostra naar de grootschalige drugshandel. Ik beschrijf ook gedetailleerd de situatie waarmee Antonino en andere bazen sinds 2008 zijn geconfronteerd, waaronder de economische crisis, de niet-aflattende druk die de politie op hen uitoefent, arrestaties en de komst van een immigrantenpopulatie vanaf de overkant van de Middellandse Zee die niet bereid is om zich klakkeloos bij de regels van de Cosa Nostra neer te leggen. De reputatie van de Siciliaanse Cosa Nostra is niet meer zo bedreigend als hij ooit was.

In 'Management' is de hoofdrol weggelegd voor Merab, de baas van de maffiaclan Kutaisi, die na de ineenstorting van de Sovjet-Unie is ontstaan. We volgen hem als hij een uitdaging aangaat met de vijandige Tbilisi-clan, die in heel Europa zijn mannen vermoordt. Hoe moet hij reageren? Door een allesomvattende oorlog tegen hen te beginnen, of door een langetermijnstrategie te ontwikkelen waarbij zijn vijand alleen komt te staan, en dan pas toe te slaan? Lees verder om daar achter te komen. Ondertussen leert u ook nog een aantal belangrijke managementlessen.

Maffia's moeten met het geld dat ze bijeenbrengen iets doen. In 'Geld' volg ik het spoor van Russisch maffiavermogen dat van Moskou naar New York, Londen en Rome reist. Ik identificeer drie belangrijke spelers bij dit proces: de maffioso, de vertrouwde dienstverleners als het gaat om het verschuiven en witwassen van besmet kapitaal, en de bankiers die hun ogen sluiten voor wat er gebeurt. We ontdekken dat maffioso af en toe zowel door de bankiers als de dienstverleners worden bedrogen.

In 'Liefde' doe ik verslag van de vertrouwelijke conversatie tussen een maffioso en zijn partner. Hoewel ze niet tot de geheel uit mannen bestaande broederschap van Cosa Nostra mag toetreden, organiseert hij een rudimentair toelatingsritueel voor haar. De kracht van de liefde zorgt er uiteindelijk voor dat hij belangrijke maffiaregels breekt en haar in vertrouwen neemt. Een diepe genegenheid voor een partner ondermijnt in belangrijke mate de integriteit van de organisatie, en maffia's proberen emoties en gevoelens jegens de familie dan ook onder controle te houden.

In 'Zelfbeeld' is de hoofdpersoon 'Gebroken Tand' Wan, de gok-

baas uit Macau, die een film liet maken met zichzelf in de hoofdrol. Maar het eindproduct was niet bepaald wat hem voor ogen stond. Film kan een krachtig promotioneel instrument zijn. Hoewel maffia's toch graag de zeggenschap willen houden over de manier waarop ze worden weergegeven, zijn de films waarbij ze zelf direct bij de productie betrokken zijn geweest voor een wat veeleisender publiek meestal nauwelijks te verteren. De beste vorm van adverteren, kan ik alleen maar concluderen, is het kiezen van een indirecte vorm, zoals in *The Godfather*-films.

In 'Politiek' volg ik twee triades uit Hongkong die de geheimen onthullen rond de maffia-aanval op studenten op 3 oktober 2014. Het lijkt erop dat de directe nabijheid van China ervoor heeft gezorgd dat de zelfstandigheid van de triades van Hongkong is ondermijnd, en dat ze in een soort lange arm van een buitengewoon machtige geopolitieke mogendheid zijn veranderd. Meer in het algemeen bespreek ik hoe een maffia een staat kan worden en hoe staten steeds vaker op een maffia gaan lijken.

In 'Dood' beschrijf ik enkele van de favoriete technieken die de maffia hanteert voor het om het leven brengen van mensen, en sluit ik af met het behandelen van tactieken waarmee de maffia's kunnen worden verzwakt en ze uiteindelijk zichzelf zullen vernietigen. En in 'Terugblik' reis ik weer naar Perm om daar het graf van Zykov te bezoeken en bij de toekomst stil te staan. Achter in het boek is een selectie van bronnen die ik gebruikt heb opgenomen.*

Nog een laatste woord over Massey is afkomstig van iemand die ik in Salford heb ontmoet en die hem goed heeft gekend: 'Toen Massey werd vermoord gaf me dat een triest gevoel. Ik ben mijn kantoor uit gelopen en ben op een bankje gaan zitten. Waarom ik bedroefd was? Ja, hij was een misdadiger, maar hij was ook in staat bepaalde zaken een halt toe te roepen, dingen onder controle te houden, en nu zal het geweld alleen maar toenemen.' Zelfs de meest beduchte maffioso begint zijn leven als een kleine buurtcrimineel, net als Massey. Hoewel we dit soort mensen geen bovenmenselijke krachten moe-

---

* De volledige bronnenlijst is te vinden in de oorspronkelijke uitgave. In de Nederlandse editie is gekozen voor een ingekorte literatuurlijst.

ten toedichten, moeten we ze ook niet onderschatten. Wat mij fascineert maar ook beangstigt, is het vermogen van deze organisaties om uit angst en rechtsongelijkheid een soort sociale orde te creëren. We kunnen deze werkelijkheid negeren, maar dan op eigen risico.